

Ami a szocialista ártermelés fennmaradásával kapcsolatos elméleti vitákat és gyakorlati problémákat illeti, ezek véleményem szerint mind ez ideig megnyugtató, tudományosan elfogadható megoldást nem nyertek, s a hibák és tévelygések jelentős része ebből a forrásból táplálkozik. A szocialista gazdálkodás jelenlegi problémáinak fő oka éppen az, hogy nem vettük vagy nem tudtuk eléggé figyelembe venni a szocialista termelési viszonyokból fakadó követelményeket, a gazdasági irányítás, szervezés és tervezés általános tapasztalatait és módszereit az egyes országokban, a piaci szabályozás meghatározó tényezőit, e mozgással szükségszerűen együttjáró konzekvenciákat, amelyek nem mindig és feltétlenül pozitív előjelűek.

Lehetséges, hogy sokaknak naivnak tűnik a kérdés ilyen feltevése, tudniillik amit nem ismerünk — a szocialista termelési viszonyok mélyreható sajátosságait —, azt hogyan és miként tudjuk alkalmazni a gazdasági irányítási rendszer tökéletesítésében. A kérdésfelvetés azonban nem egészen elvont, hiszen a szocializmus — bármily formában létezen is — ma már valóság, és működési problémái már ismertek, a sajátos megoldási formái a különböző országokban megfigyelhetők.

Az elmondottakból nem következik, hogy valamilyen végleges forma, eszközrendszer és működési mechanizmus kialakítására gondolok, mert a gazdaság konkrét követelményei ugyanúgy, mint a piaci viszonyok, állandóan változnak, és ezekre

kész recepteket, előre gyártott válaszokat nem lehet adni.

Szocialista viszonyok között nem elég csupán a gazdaság mozgásának „negatív” hatásait és eredményeit utólag „konstatálni”, hanem a gyakorlati élet valóságos tapasztalatai alapján, felhasználva az eddig ismert eszközöket, új megoldási módokat és eljárásokat kell kidolgozni és alkalmazni. Ez az elképzelés talán nem hat az újdonság erejével, mégis általánosan követett tendenciának tartom a piaczgazdálkodási modell államkapitalista szabályozásának formaváltozásainál is.

A könyv négy fejezete közül a második és harmadik fejezetet tartom érdekesebbnek és értékesebbnek, ezekben veti fel a szerző a legtöbb új gondolatot. Az eredeti forrásmunkák helyes felhasználásában is segítséget nyújt a könyv, mert a szerző számos művet és dokumentumot pontos és hű fordításban közvetít a magyar olvasó számára, korrigálva a régebbi fordítások hibáit.

Az egyes fejezetekben található kisebb-nagyobb hiányosságokra vagy pontatlanságokra nem kívánom az olvasó figyelmét felhívni. Ezeket ki-ki máshol érzékeli általában. Céloom az volt, hogy a szerző művét az érdeklődő olvasónak azokkal az alapvető kérdésekkel és koncepciókkal foglalkozva ajánljam, amelyek a tanulmány megírására inspirálták a szerzőt. Még sokan és nem keveset fognak írni a szocialista gazdaság modelljéről, irányításának és működésének mechanizmusáról. A tanulmány jó kezdet és vitaalap éppen a történelmi tapasztalatok kritikai értékeléséhez.

EGY LUKÁCS-KIADVÁNY MARGÓJÁRA

BEÓTHY OTTÓ

Negyvennyolc évvel a német eredeti kiadás után (Malik Verlag, Berlin 1923) végre magyarul is napvilágot látott Lukács György „Történelem és osztálytudat” című könyve. A szerző akaratából a német első kiadást negyvenöt esztendeig (1968-ig) nem követte második* és a jelen első magyar kiadás (Magvető, 1971, 750 oldal) ennek a második német kiadásnak az alapján készült. Az alábbi rövid megjegyzések nem a műre, hanem a magyar kiadásra vonatkoznak.

1. A szöveg jól olvasható, tiszta, eltekintve egyes terminológiai problémáktól többnyire jól fordított és gördülékeny:

* Más nyelvre fordított szövegek valamivel előbb is megjelentek, pl. egy francia nyelvű kiadás Párizsban, 1960-ban.

megérdemli az olvasó elismerését és köszönetét. Sajtóhiba csak elvétve található benne (pl. *megszokott struktúra* (megosztott struktúra — gespaltete Struktur — helyett) p. 378, *otodox*, a 418. oldalon, *Worwort* (741.), *Funktionsvechsel* (742.), *Wiesshaus* (750.)). Egyetlen fordítói baklövés fordul elő a kötetben, a 494. oldal 6. sorában.**

2. Jeles szerkesztői gond látszik a Névmutató összeállításában és a gazdag idézet-apparátusban. A marxista klasszikusokra való utalások már az 1970-es Luchterhand-kiadásban is át vannak állítva (igen helyesen) a Marx Engels Werke

** Lásd: *Kritika*, 1972/3. április, 25 — 26. oldal

(MEW) modern és könnyebben elérhető 44-kötetes Dietz-féle kiadására: ezt a magyar szerkesztés most megtette azzal, hogy minden esetben közli a lelőhelyet „Marx és Engels Művei”-nek (MEM) a Kossuth Könyvkiadónál megjelenő gyűjteményes sorozatában. Ez dicséretes és követendő eljárás.

3. E sorok írója két kifogásolni valót talál a magyar kiadásban. Először: hogy a kötet bal-oldali címlapján ez áll: *Lukács György Összes Művei*. Másodszor: hogy bár a címlap (és a gerinc-nyomás) szerint ez a „Történelem és osztálytudat”, valójában a tartalom ennél bővebb, ami azonban nincsen a címlapon feltüntetve. A kötet húsz cikket is közöl és a Blum-tézisek egyes válogatott részleteit is tartalmazza.*

Arra, hogy milyen fonák helyzetet okoz, hogy a kiadvány címét megfontolatlanul választotta meg a kiadóvállalat, máris idézhetünk szomorú példát. A *Párttörténeti Közlemények* 1972. áprilisi kötetében található Svéd László jeles tanulmánya a lenini ifjúságpolitikáról. A Kommunista Ifjúsági Internacionálé 1921. évi vitájával kapcsolatban a szerző megemlíti, hogy a vitaindító cikket Lukács György írta (110. oldal). A hivatkozás így szól: „Lukács György: *Történelem és osztálytudat, Magvető 1971. 158—165. old.*”

Ez persze helyes: az ilyen című *könyv* tartalmazza a cikket, de a hivatkozás egyúttal teljesen helytelen képzetet teremt az olvasóban, mert az idézett cikk dehogyis jelent meg valaha is a „Történelem és osztálytudat” című *műben*. Az a „Jugend-Internationale” című folyóiratban jelent meg, az 1921. évi 9. számban és a címe (amely a szóban forgó helyen még csak megemlítve sincsen), „Párt és ifjúsági mozgalom Magyarországon”. Fokozza a helytelen címadásból fakadó, helytelen tájékozódást szülő zavart, hogy a „Történelem és osztálytudat” című Lukács-mű maga is tanulmányok és cikkek gyűjteménye (egy előszót és nyolc tanulmányt tartalmaz), amely 1923-ban jelenvén meg, végre is tartalmazhatta volna a szóban forgó 1921-es megjelenésű vitaindító cik-

* Fontos szövegek megkurtított közlésének persze mindig van egy velejáró veszedelme. Amikor Friedrich Engels 1892-ben, hetvenkét esztendő korában, saját maga német nyelvre ültette át „A szocializmus fejlődése az utópiától a tudományig” angol kiadásának eredetileg általa angolul írt („negyedik”) előszavát, és ezt a német verziót beküldötte a Die Neue Zeit-nak: itt a szerkesztő megkurtítva közölte Engels kéziratát, amely — mint köztudomású — a történelmi materializmus híres kifejtését tartalmazza. Az első négy oldalt például egyszerűen kihagyta, mert — úgymond — „ami bennük van, Németországban nem új, vagy teljesen érdektelen” („enthalten nur Notizen, die in Deutschland bekannt oder von keinem Interesse sind”; Die Neue Zeit, 11. évf., 1892, 1. kötet, 15. oldal). Kautskynak hívták e magabiztos szerkesztőt...

ket a kommunista ifjúsági mozgalom feladatairól Magyarországon. De nem tartalmazta, nem tartalmazza, és csak a kiadóvállalat henye címadása okozza a látszólagos belesorolást. A helytelenül adott cím tehát a kifogásom tárgya: magából a fizikai tárgyból, a „Történelem és osztálytudat” című kötetből aztán kiderül, hogy az ifjúsági cikk nem része az idézett műnek.

Idetartozik, de már más kérdés, hogy tudományos folyóiratainkban (és könyveinkben) elterjedt az a rossz gyakorlat, hogy a szerzők az idézetek helyét — különösen ha gyűjteményes kiadásból idéznek és ilyenre hivatkoznak — így adják meg: Marx—Engels: Összes Művei. Ez véleményem szerint hibás gyakorlat: sem Marx, sem Engels nem írtak „összes műveket”. Azt kellett volna (például) közölni, hogy az „Anti-Dühring” ebben és ebben a fejezetében található az idézett hely, az Összes Művek ilyen és ilyen számú kötetének eme és eme oldalain. (Egyébként az „Anti-Dühring”-nek sem ez a pontos címe.) Jó lenne a tudományos folyóiratok és művek hivatkozási adatainak formájára nézve egy általános helyes gyakorlati norma bevezetése és betartása. Ez kicsinyesnek tűnő szempont, de mégsem kicsi dolog.**

Visszatérve a kifogásolt címadásra: a kiadónak egyáltalában nem szuverén joga, hogy egy műnek milyen címet ad nyomtatásban. Ebbe beleszólása van a szerzőnek és ha a mű már megjelent egyszer, beleszólása van a tényeknek is. Lehet, hogy valamelyik kiadóvállalat szerint nem elég egy kötetben egymagában a „Háború és béke”. Lehet, hogy a kiadványba felveszi valamely kiadó az „Iván Iljics halála”-t is, ugyanettől a szerzőtől. De ezt a tényt — véleményem szerint — a címlapon illik feltüntetnie. És nem jó dolog lenne, az Iván Iljics halálából úgy idézni, hogy „Háború és béke, 896. oldal”, ugye? „Ez ellen a morál / A társas illem egykint perorál” (Arany János: Vojtina Ars Poetikája. Összes Munkái, 4. kötet. Elegyes Darabok, 444. oldal. Ráth Mór, Budapest 1884.)

4. Kifogásaimat az alábbi kérdésekbe foglalom:

a) Lukács György Összes Művei Budapest áll a címloldalon. Hány kötetre van tervezve? Ez a hányadik kötet? Mi lesz a művek sorrendje? (Időrendi? Tematikus?)

b) A borító szerint: „megtalálható 1918-tól 1922-ig a szerző minden jelentős politikai és filozófiai írása”. Hogyan? Hát

** Lásd „A citatológia anatómiája” c. dolgozatot a Világosság 1973. februári számában, pp. 111—119.

nem „Összes Művek”? Csak „Jelentős Művek”?

c) A „Szerkesztői Utószó” szerint a szerkesztő igyekezett az 1918–1930-as időszakban született *összes* Lukács-írásokat áttekinteni (736. oldal). Hát most már „összes”, vagy „válogatott áttekintés a jelentősök közül”? 1922-ig, avagy 1930-ig?

d) A kötet szerkesztője szerint Lukács 1918–1930 között írott igen nagy számú cikkének „túlnyomó többsége aktuálpolitikai jellegű” és így ezek „csak a korszak politikai történetével foglalkozó szakemberek érdeklődésére tarthatnak számot” (736. oldal). Meglehet. De akkor vajon nem még inkább „Válogatott Művek” egy kötete ez, és nem „Összes Művek”-é?

e) A borító szerint: „fölvettük még a könyvbe a Blum-téziseket”. Igaz ez? A tartalomjegyzék (8. oldal) szerint ugyanis csak „Részletek”-et vettek fel, és pedig a Blum-tézisek I., IV. és V. fejezetét.

f) Igaz ez? Nem egészen, mert a „Bibliográfia” (742–744. oldal) helyesen közli, hogy az V. fejezetből is csupán az A. és a D. pont került bele a kötetbe. Kérdés: ha a Blum-téziseket töredékesen közlik (pontosan: a „Tézisek” szövegének csupán 40%-át), illik-e a kiadványt az „Összes Művek” köteteként piacra hozni?

g) És: eltekintve a teljességet ígérő címlap-szövegtől, tulajdonképpen miért csonka a Blum-tézisek közötti szövege?

h) A Bibliográfia közli a Párttörténeti Közlemények kísérőszövegét a Blum-tézisekhez, 1956-ból (743. oldal). Miért nem közölték „A magyar forradalmi munkásmozgalom története” (Kossuth Könyvkiadó) második kötetének tizenegy esztendővel később, 1967-ben megjelent értékelését is a Blum-tézisekről (i.m., 89. oldal), amely — rövidege ellenére — sokrétűbb és kiforrottabb értékelést nyújt? (E párttörténeti munka megírásában részt vett az 1956-os kísérőszöveg mindkét szerzője is. A mű újabb kiadása 1972-ben jelent meg. Itt az idézett hely a 265. oldalon található.)

5. Jó lenne, ha valóban készülne könyvkiadásunk Lukács György *összes* munkáinak kritikai kiadására, miután a kiadás elveit és módszerét tisztázták és megálapították. Egy ilyen vállalkozást nyilván sok esztendeig tartó, megfelelő apparátust megkívánó előmunkálatok után lehet csak elvárni. Érdekes (és tanulságos) lehetne a Lukács-művek kiadástörténete is. És feltétlenül elkészítendő előbb Lukács *összes*, tehát *valamennyi* munkájának teljességre törekvő bibliográfiája.